

DOKUMENTEK / A DOCUMENT

YEKEM KOVARA ZAROKAN A KURDÎ

گِر و گالی مندالانی کورد

“GIRR Û GALLÎ MINDALLANÎ KURD”*

Kenan SUBAŞI**

KURTE:

Di vê xebatê de danasîna yekem kovara zarokan a Kurdî ya bi navê *Girr û Gallî Mindallanî Kurd* hatiye kirin. Berî danasîna vê kovarê me pêşî bi kurtî qala girîngiya kovarên zarokan û nimûneya wê ya yekem a di cîhanê de kir. Her wiha berî derketina vê kovarê li Îranê rewşa çapemenî û sîyasî ya Kurdan çawa bûye hat vegotin. Çimkî bêguman rewşa siyasî ya wê çaxê faktoreke girîng bû ji bo derketina vê kovarê. Piştî van agahiyên kurt me kovara *Girr û Gallî Mindallanî Kurd* ku di sala 1946an de sê

hejmar jê derçûne bi awayekî berfireh hem ji aliyê naverokê ve hem ji aliyê şiklî ve da nasandin. Di kovarê de çî cure nivîs weşiyane, bi kîjan rêbazê weşana xwe kiriye, armanca weşana vê kovarê çî bûye bi berfirehî hatiye berçavkirin. Herî dawî sê bergên resen ên kovarê jî di vê xebatê de bi xwîneran re hatiye parvekirin.

Bêjeyên Sereke: Zarok, kovar, *Girr û Gallî Mindallanî Kurd*, danasîn.

* Min destxetên resen ên vê kovarê bi alîkariya Diyar Fayzula bi dest xistin ku wî ji arşîva Dr. *Himdadî Husên* ji bo min ev destxet şandin. Diyar Fayzula li bajarê Silêmaniyê mamosteyê pêşdibistanê ye ku divê ez bi taybetî spasiya wî bikim.

** **Wanebêj, Zanîngeha Mardin Artukluyê, Enstîtuya Zimanên Zindî, Şaxa Makezanista Ziman û Çanda Kurdî, Mêrdîn, Türkiye / Lecturer, Mardin Artuklu University, Living Languages Institute, Kurdish Language and Culture Department, Mardin, Turkey.**
e-mail: kenanenado@gmail.com

ABSTRACT:

In this study, *Girr û Gallî Mindallanî Kurd*, the first example of Kurdish children's magazine, was introduced. We briefly mentioned the importance of children's magazines and the first example in this area before proceeding to the introduction of the magazine. In addition, before the publication of this magazine, the political positions of the Kurds in Iran and the printing and publishing situation were explained.

Because at that time the political situation is an indisputable factor for the publication of this magazine. After giving these brief facts, we presented this magazine, which was published in 1946 as a three issue, both in content and form. It explains in detail how this magazine was prepared, what it was intended to publish and what kinds of articles were published. Finally, the original cover pages of the three issues of this magazine were shared with readers in this study.

Keywords: Children, magazine, Girr û Gallî Mindallanî Kurd, introduction.

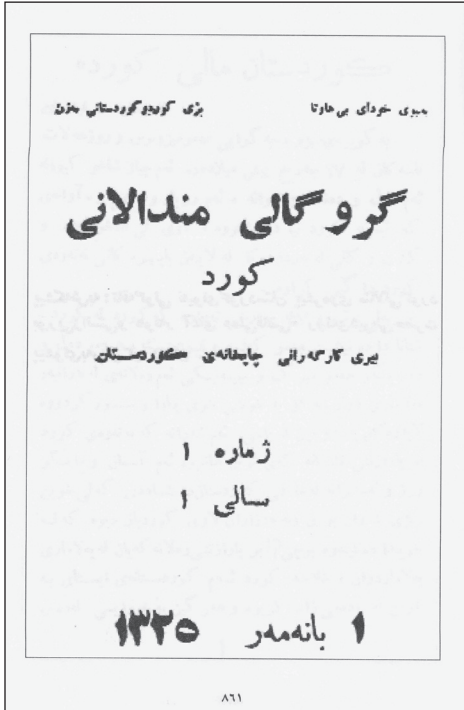
1. DESTPÊK

Li ser mêjûya rojnamegerî û kovargerîya cîhanê û yêneteweyên cuda, gelek xebat hatine nivîsandin. Di van xebatan de rojname û kovarên yekem, her gav bûne mijarên sereke û qala wan her hatiye kirin. Helbet di serî de rojname û kovar bi giştî bûn û zêdetir jî rojane û polîtîk bûn. Lê her ku ew war pêş ket û geş bû, li gorî qadên jîyan û zanistê dabeş bûn û êdî rojname û kovar, ji aliyê mijarên xwe ve sînorkirî hatin amadekirin.

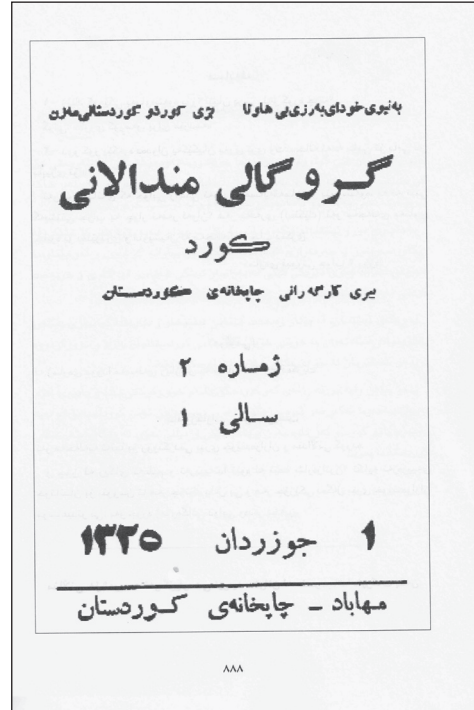
Piştî ku zarok di navenda jîyanê de cihêkî xwe yê sereke girt¹, di mêjûya rojnamegerî û kovargerîyê de, bê şik qadek ji bo zarokan jî hat vekirin. Di vê bareyê de mînaka yekem di sala 1722an de li Leipzigê kovara bi navê *Leipziger Wochenblatt für Kinder* tê weşandin û tê gotin ku tê de çîrok, fabl, mijarên li ser xwezayê û name cih digirtin.² Helbet piştî vê mînakê mîna her qadeke din her ku çû, hejmarên wan kovar û rojnameyan zêde bûn û naveroka wan jî dewlemendtir bû. Ji ber ku zarok, wek mirovekî ku -divê bê perwerdekirin- dihat dîtin, ji hêla naveroka kovaran ve her û her mijara “perwerdekirina zarokê” li pêş bû.

Kovar û rojname ji ber ku berhemên serdema modern in, mîna her berhema modern, li gorî Ewropîyan di nav Kurdan de pir dereng, deng û reng vedaye. Hem rojnameya yekem a Kurdan a bi navê *Kurdistan* (1898) hem jî kovara yekem a zarokan a Kurdî ya bi navê *گۆ و گالی مندالانی کورد* (1946) di du serdemên pir hasas û watedar de hatin çapkirin. Rojnameya *Kurdistanê*, nêzîkî serê sedsala 20an, di rewşeke wisa de derket ku neteweyên cuda yêneteweyên bi împaratoriya Osmanî ve girêdayî, êdî doza heq û huqûqa xwe dikirin û Kurd jî ji vê pêlê wek komeke xwendevan û rewşenbîr haydar bûn û dixwestin tiştekî bi dest bixin. Kovara yekem a zarokan jî *Girr û Gallî Mindallanî Kurd*, ji aliyê Partiya Demokrat a Kurdistanê ya li Îranê hatibû derxistin ku kadroya vê partiyê, damezirînerê komara Mehabadê jî bûn. Xala hevpar a van her du weşanên sereke yêneteweyên di warên xwe de ew e ku kengî tevgereke siyasî û

1 Ji bo agahiyên berfireh derbarê guherîna nêrînê ya li ser zarokatîyê binêrin: Colin Heywood, *Baba Bana Top At: Batîda Çocukluğun Tarihi*, Çeviren: Esin Hoşsucu, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2003.
 2 Hüseyin Şimşek. “XIX. Yüzyıl Çocuk Dergiciliği ve Eğitsel İşlevleri Üzerine”. *Millî Eğitim Dergisi*, sayı: 151, Ankara, 2001.

Berga pêşî ya hejmara 1.

Berga pêşî ya hejmara 2.

huqûqî di nav Kurdan de çêbûye û piçek be jî dema ku Kurdan pêşiya xwe dîtine, bêyî şik xebatên bi vî rengî çêkirine. Helbet neteweyeke ku ji gelek heqên xwe bêpar û ji gelek aliyan ve lawaz, di nav bernameya karên xwe de, berî gelek tiştan cih bide amadekirin û weşandina kovareke zarokan û perwerdeya wan, dê bi şanazî û serbilindî ev yek bê bibîranîn.

2. SALA 1946AN Û GIRR Û GALLÎ MINDALLANÎ KURD

Ji ber nebûna axeke yekparçe û hukûmeteke nevendî ya Kurdan, ji destpêka xebatên wan bigire heya niha jî Kurdan di qad û navendên cuda de, qonax bi qonax xebatên xwe meşandine û dimeşînin. Ji sala 1898an bigire heya sala 1946an, di rojnamegerî û kovargerîyê de pênc navendên sereke, ava bûne. Di serî de navenda Stenbolê ku rêxistin û weşanên xwe yê taybet hebûn ku karê rewşenbiriya Kurdî, li wan deran dihate meşandin. Her wiha navenda duyem, navenda Silêmaniyê ye ku di sala 1918an de, dest bi xebatên weşangerîyê dike. Hema hema di heman salan de di sala 1930 û 32yan de du navendên din hene ku yek ji wan, li Kafkasyayê, di nav Kurdên Êzîdî de reng vedabû û ya din jî li ser xeta Şam û Beyrûtê ava bûbû.³

3 Ji bo agahiyên berfireh der barê xebatên van navendan de binêrin: Amir Hasanpoor. "Kürdistan'da

Berga dawî ya hejmar 2.

Berga pêşî ya hejmar 3.

Navenda pêncem jî navenda li Mehabadê bû ku di 16ê Tebaxa sala 1942yan de bi avabûna Komaley Jiyanewey Kurdistan (Komaley JK) dest bi xebatên rewşenbîrî û polîtîk hatin kirin. Komaley JK jî nav (*Komeley Azadîxwazî Kurdistan*) afirî û derket ku ev komele li rojhilatê Kurdistanê, zêdetir li devera Mukriyan xwe bi cih kiribû û Komaley JK jî nivfermî li Mehabadê hatibû damezirandin. Bi avabûn û geşedana vê komeleyê re karên rewşenbîrî yên li nav Kurdan, geş bûn û cara yekem bi xwedîtiya vê komelê, di tîrmeha sala 1943yan de bi navê *Nîştîman* kovarek çap bû û heya Gulana 1944an li ser hev 9 hejmar jê çap bûn.⁴ Komaley JK bi hin sedemên îdeolojîk û zêdetir jî polîtîk, xwe fesx kir û di 15ê Tebaxa 1945an de veguherî û bû Partiya Demokrat a Kurdistanê ya Îranê. Pir zêde nekişand, nêzikî 6 mehan şûnde vê partiye li Mehabadê, di 22 Kanûna Paşîn a 1946an de Komara Kurdistanê damezirand û îlan kir.⁵ Di kurtejiyana vê komarê de ku nêzikî salekê bû, gelek tiştên mayende û biqîmet ji bo dîroka Kurdan, li ber dest man ku yek ji van; bêguman yekemîn kovara

Milliyetçilik ve Dil 1918-1985” İngilizceden Çevirenler: İbrahim Bingöl, Cemil Gündoğan. İstanbul: Avesta, 2005, sayfa: 275-409.

4 Abbas Vali. “Kürdistan Cumhuriyeti; İran’da Kürt Kimliğinin Oluşumu”. İngilizceden Çeviren: Zeri İnanç, İstanbul: Avesta. 2010, r. 42-43.

5 Vali, h.b. r.74-81.

zarokan a Kurdî *Girr û Gallî Mindallanî Kurd* bû. Di weşangeriya Kurdî de berî vê kovarê, li gorî xebateke Îdrîs Ebdulla Mistefa 24 kovar hatibûn weşandin.⁶

3. GIRR Û GALLÎ MINDALLANÎ KURD

3.1. Hejmarên Kovarê

Serperîşt û midurê îdareyê ya kovarê *Qadirî Muderris* e ku ev kovar xwerû bi zaravayê Soranî, bi temamî li ser hev 3 hejmar derketine û mêjûya çapbûna hejmarên wê bi vî şiklî ye:

Hejmar	Mêjûya Şemsî Soranî	Mêjûya Mîladî Kurmancî
Hejmara Yekemîn	١ بانمەر ١٣٢٥	21 Nîsan 1946
Hejmara Duyemîn	١ جۆزەردان ١٣٢٥	21 Gulan 1946
Hejmara Sêyemîn	١ پووشپەر ١٣٢٥	21 Pûşper 1946

Çarçove: 1

Qewareya kovarê ji aliyê dirêjahiyê ve 21 santîmetre (cm) û ji aliyê berayê ve 12 cm ye. Her du hejmarên ewil, ji bilî bergan, ji 12 rûpelan pêk tên û hejmara sêyem jî ji 13 rûpelan pêk hatiye. Kovar ji aliyê Komara Kurdistanê û li paytext Mehabadê di Çapxaneyê Kurdistanê de çap bûye. Li ser bergên hejmara yekem, wêne tune. Li ser berga dawî ya hejmara duyem wêneyek heye ku emê di sernivîseke din de qala wê bikin. Li ser berga pêşî ya hejmara sêyem jî wêneyeke Selaheddînê Eyyûbî heye ku li her du teniştên wêneyê du dirûşm hene û li teniştê rastê: “Her bijî fexrê qewmê Kurd û sultanê Erebe” û li teniştê çepê jî wiha hatiye nivîsîn: “Tu nemirî Selaheddînê Eyyûbî neseb”.

3.2. Armanc û Mebesta Kovarê

Di berga dawî ya hejmara yekem de armanc û mebesta kovarê, di bin sernava “*Pendên Xoşewîst*” de wiha hatiye ravekirin: “Ev kovar bi tenê ji bo ronîkirina mejiyê xwendewar û zarokên Kurd e.”⁷ Piştî diyarkirina vê armancê, daxwazeke wiha anîne ziman: “Lewra hûn di rêya fêrkirin û perwerdekirinê de ji me şarezatir in. Tika ye ji we nêrinên xwe ji bo me binivîsin ta her ku biçe baştir be û her cureyekê ku li gorî mejiyê xwendewaran guncav be, emê di hejmara duyem de derxin.”⁸

3.3. Nasnemaya Kovarê

Li ser rûpela berga ewil a her sê hejmaran, wiha hatiye nivîsîn: “Bîra Karkerên Çap-

6 Îdrîs Ebdulla Mistefa. “Rojnamegeriyê Mindallan be Zimanî Kurdî”. Hewlêr: Birêwberayetiya Çapxaneyê Roşenbîrî. 2004, r. 73-75.

7 گۆ و گالی مندالانی کورد, hejmar: 1, rûpel: berga dawî.

8 H.b, h.c.

xaneyaya Kurdistanê” wateya vê bîra netewa Kurdî ew e ku yan Çapxaneyaya Kurdistanê ew damezirandiyê yan jî Çapxaneyaya Kurdistanê ji bo wê bîrê dameziraye.⁹

3.4. Dirûşma Kovarê

Li ser bergên pêşî, li ser navê kovarê, ev dirûşm di her sê hejmaran de jî hene: “Bi navê Xwedayê Berz û Bêhewta - Bijî Kurd û Kurdistanê Mezin”.

3.5. Îthaf an jî Diyarî

Di hejmara yekem û duyem de, em rastî îthaf an jî diyarîkirinê tên. Di hejmara yekem de, li ser navê hemû zarokên Kurd kovar îthafî kurê Qazî Muhemmed tê kirin û wiha hatiye nivîsîn: “Pêşkeş e ji bo rêya zanist û hunerê, ji bo takegula hêviya Kurdistanê û pêşrewê zarokên Kurd kek “Eli Qazî” ku ew zarokê şîrîn ê Hezretî Pêşewayê gewre yê Kurdistanê ye.”¹⁰ Di berga paşî ya hejmara duyem de, di bin wêneyê bi hev re yê Ihsan Nûrî Paşa û hevala wî Yaşar Xanimê de,¹¹ bi sernivîsa “*ji bo canê pak ê şehîdên rêya azadiyê*” kovar îthafî şehîdên serhildana Agirî û qetliyama Zilanê hatiye kirin ku wiha hatiye nivîsîn:

“Ji bo wan bedenên biqîmet ên ku di roja reş a Îlona sala 1930an de di nav xwîna xwe ya pak a sor de ji aliyê mêtîngeran ve hatin şewitandin: ji bo wan zarokên ku wê rojê gîr û galla azadiyê dikirin û îroj jî ciwanên Kurd in û milletê Kurd bi bîrewerîya xwînava bav û bapîrên xwe, bi ronakbîrî û niştîmanperwerîya xwe digihine meydana azadiyê.

Ji bo canê pak ê şehîdên ku ji aliyê Tirkiyeya dîktator ve hatine sêdarekirin ku wê gavê ruhê wan ê netewî li asîmanê Kurdistanê difire û ev Gîr û Galle pêşkeş e bo wan.”¹²

3.6. Babetên Di Kovarê De

Di temenê kovarê yê kurt de xebateke pir baş û serkeftî derketiyê holê. Di naverokê de zêdetir bal li ser perwerdekirina zarokê bûye ku ev yek, wê çaxê, xala sereke ya hemû kovarên zarokan bû. Naverok monotom, rij û bêhteng nîne, berevajî wê pir rengîn û bi kêf e. Lewra perwerde ye, lêbelê ne tenê bi rêya nivîs û xwendinê ye, her wiha bi rêya lîstinê jî perwerde dike. Di kovarê de li gorî cûreyan wek ku Îdrîs Ebdulla Mistefa jî dabeşkirinek kiriye, wiha hatiye der: 8 helbest, 12 gotar, li 3 deran takeristeyên watedar hene, 6 çîrok, 3 dersên ziman, 2 agahdarî, 3 misabeqe/pêşbaziyên ji bo hêzkirina mejî û 3 nivîs ji di bareyê rewşenbîriya giştî de di kovarê de weşiyane.¹³

Ji ber dirûşma li ser bergê jî kifş dibe ku bi rêya vê kovarê dixwazin zarokên

9 Mistefa, h.b. r. 73.

10 گۆر و گالی مندالانی کورد, hejmar:1, rûpel: berga pêşî rûyê hundurîn.

11 Ji ber ku tu agahî li ser wêneyê tune û wêneyê bixwe jî tam nayê xuyan, li gorî nêrîna min bi ihtîmaleke mezin di wêneyê de sûretê her du şexsên navborî cih digirin.

12 H.b. hejmar: 2, rûpel: berga paşî.

13 Bi awayek berfireh serî li berhema Îdrîs Ebdulla Mistefa bidin: Mistefa, h.b. r.76-78.

dîndar û welatperwer perwerde bikin. Mîna dirûşma xwe, di naverokê de jî mirov dikare bibêje ku xalên sereke; şîrînkirin û xweşkirina dîn, netew, welat, zanist û huner e ku ew jî wek rêbaz, ya ku her gav tê dubarekirin “xwendin” e. Mirov dikare babetên sereke yên di kovarê de wiha rêz bike:

- Bi dayina pesnê Xwedê çandina hezkirina Xwedê di dilê zarokê de tê afirandin.
- Pesindana pêxemberê Îslamê Hz. Muhemmed (s.x).
- Welatperwerî û danasîna Kurdistanê.
- Giringîdana bi zanist, huner û xwendinê û pêşketina bi vê rêyê û ghiştina asta cihanê di van waran de.
- Vegotin û ronîkirina armancên formasyon û terbiyetdanê ji bo mamosteyan û rexnegirtin li rêbaza klasîk a perwerdeyê.
- Bixwebawerî, serbilindî û şanazî ji bo zarokan bi taybetî di warê mêjû û netewawan de.
- Komaleyetî û yekîtî, fêrkirina rêzimanê, hişyariya tenduristî û rewşenbîriya giştî jî di her hejmarê de cih girtine.
- Lîstik û bi rêya wê, bihêzkirina mejiyê zarokê.

3.7. Naveroka Kovarê

Kovar ji aliyê naverokê ve zengîn û pir cûreyî ye. Mijarên sereke; pesnê Xweda û xweşkirin û şîrînkirina welat, netew, welatperwerî û netewperwerî ye. Di hin nivîsan de ziman, li gorî zarokan giran e. Jixwe ev kovar, zêdetir xîtabî serdema zarokatiya dibistanê dike. Yanî ji bo zarokên pêşdibistanê, ne guncav e. Di her sê hejmaran de nêzî 42 sernivîs hene û emê van sernivîsan di nav çarçoveyekê de li jêr nîşan bidin.

Hejmar	Cûre	Rûpel	Sernivîsên Di Kovarê De	Nivîskar Amadekar an jî Wergêr
Hejmar a Yekemîn	Gotar	1	کوردستان مالی کورده Kudistan Mala Kurd e	(Niştiman) Wehabî Bilûryan
	Gotar	2	گويزبانهی حەوتوی پیغمبەر و اسلام (ص ع) Neqilkirineke Heftrojiya Pêxemberê Îslamê (r.x)	Kovar*
	Helbest	2	قوربانى نبوت Qurbana Navê Te	Pîremêrd
	Gotar	3	نیشتمان پەرورەى یونانیەکان Welatparêziya Yewnaniyan	Kovar
	Helbest	4-5	قەلم Qelem	Hejar (Şairê Netewî)
	Gotar	5-6	آزادی کێپهیه؟ Azadî Kîjan e?	S. B
	Gotar (Tendurustî)	6-7	کەوتویی Kewtûyî (Tifo)	Q.M
	Helbest	7	بو کچان Bo Keçan	Kovar
	Rêziman	8	دەستوری زمانی کوردی Rêzimana Zimanê Kurdî (Dersa Yekem)	Kovar
	Hevokên Watedar	7	مەعناى دیموکراتی Wateya Demokrasî	Kovar
	Hevokên Watedar	8	ووتەى بیاوه ژیرهکان Gotinên Mirovên Jir	Kovar
	Helbest	9	بالورەى کچه کوردیک Balorey/Strana Keçeke Kurd	(Gelawêj) Zîwer
	Gotar	10	آواتی مندالیک Hêviya Zarokek	Dilşad
	Gotar	10	ههبل دەلی Hebil Dibêje	Kovar
	Gotar	11	شعار بو ههمو کوردیک Dirûşm Ji Bo Hemû Kurdan	Niştiman
	Mantiq	12	مسابقه Misabiqe/Pêşbazî	Kovar
Agahdarî	Berga Paşî	آموزگارانى خوشهویست Pendên Xoşewîst	Kovar	

Hejmara Duyemîn

Helbest	1	ستایشی خودا Pesnê Xweda	Kovar
Çîrok	2-3	دادگای حیوانات Dadgeha Heywanan	Q. Muderris
Rêziman	3	دهستوری زمانی کوردی Rêzimana Zimanê Kurdî (Dersa Duyem)	Muderris
Gotar (Erdnîgarî)	4	دهرسک له جغرافیای کوردستان Dersek Ji Erdnîgariya Kurdistanê (Sînorê Kurdistanê)	Wirdî
Helbest	5	کوری کوردم له بو ژێردهستی نابم Kurê Kurd im Ji Bo Bindestî Nabim	Seîd Zergeyî (Humêd)
Çîrok	6	آزاد – حبسی Azad – Hepsî (Berhema Tagore Helbestvan û Feylesofê Hind)	Veguhastin: Muhemmed 'Eterî Gillollanî
Gotar (Tendurustî)	7	(بهشی پزشکی) کوخه‌رمشه (Beşa Bijîşkî) Kuxereşe	Q. Muderris
Çîrok	8-9	کورمشوانی رهشید Kure Şiwanî Reşîd	M. S. Qizilcî
Mantiq	11	فیلی فەرمانده Fêla Fermande (Misabeqe)	Kovar
Mantiq	11-12	جوابی مسابقه‌کانی پیشو Bersivên Misabeqeyên Pêşî	Kovar
Mantiq	12	مسهله‌ی حساب Meseleya Hesabê	Kovar
Îthaf (Diyarî)	Berga Paşî	بو گیانی شهیدانی ریگای آزادی Ji Bo Canê Pak ê Şehîdên Rêya Azadiyê	Kovar

Hejmarê Sêyemîn	Gotar	1-2	حب الوطنى من الايمانى Hezkirina Welat Ji Îmanê ye	Sîdîq Bekirî
	Hevokên Watedar	2	قسەى هەملبژێردراو Gotinên Hilbijartî	Kovar
	Rêziman	3	دەستوری زمانی کوردی Rêzimana Zimanê Kurdî	Wirdî
	Helbest	4-5	آرزو Arezû	Kovar
	Helbest	5	خودا Xweda	Kovar
	Gotar (Erdnîgarî)	6-7	درسی دوم جغرافیای کوردستان (چومەکانی کوردستان) Dersa Duyem a Erdnîgariya Kurdistanê (Robarên Kurdistanê)	Wirdî
	Gotar	8-9	ایمه رۆلهی کوردین Em Zarokên Kurd in	Muhammed Azer
	Çîrok	9-10	دزی امین Dizê Emîn	Karger Huseyn Feqîzade
	Rewşenbîriya Giştî	10-11	بو زانین Bo Zanîne	Q. Muderris
	Rewşenbîriya Giştî	11	له خویندن و زانست چم دەست دەکەوی Ji Xwendin û Zanistê Çi Bi Dest Dikeve	Q. Muderris
	Mantiq	12	رزگاری له زندان Rizgarî Ji Zindan	Q. Muderris
	Mantiq	12	مەسەلە Mesele	Q. Muderris
	Gotar	13	(بو معلمەکان) مەرام لە فیرکردن و تریبێندان چیە؟ Mebest Ji Fêrkirin û Terbiyedanê Çi Ye? (Ji bo Mamosteyan)	Dilşad Resûlî

Çarçove: 2

4. GOTINA DAWÎ

Kovara *Girr û Gallî Mindallanî Kurd* yekem kovara zarokan a Kurdî tê qebûlkirin. Berî vê kovarê di sala 1932yan de di kovara *Hewarê* de di pênc hejmarên ewil de, bi navê “*Stûna Zarowan*”¹⁴ beşek ji kovarê, ji bo zarokan hatiye veqetandin. Lêbelê ev,

14 Pênc hejmarên ewil binêrin: Firat Cewerî. (1998). “Hawar Cild 1:1-23”. Stockholm: Nûdem.

serbixwe çap nebûye û wek di hundirê kovarê de beşek jê ye. Ji bilî vê, berî *Girr û Gallî Mindallanî Kurd* di sala 1940an de di kovara *Gelawêjê* de jî dîsa ji bo zarokan pir çîrok, helbest û gotarên serkeftî weşiyane.¹⁵ Lêbelê di *Gelawêjê* de mîna *Hawarê* beşeke serbixwe ji bo zarokan tunebûye. Ji bo zarokan berî *Girr û Gallî Mindallanî Kurd* rewş wiha bûye. Piştî wê jî rewş zêde ne serkeftî bûye di warê weşanên zarokan de, lewra piştî kovara yekem, kovara duyem a zarokan di sala 1972yan de bi navê “*Estêre*”¹⁶ wek paşkoya kovara *Rojî Kurdistan* derketiye û sê hejmar jê derçûne. Heya niha jî başûrê Kurdistanê ne tê de li parçeyên din, rewşa kovargerîya zarokan kêmbûye û zêde bi vî şiklî beyar û lawaz e.

Dema ku mirov li dîmena kovargerîya zarokan a Kurdî dinêre, mirov bi rehetî dikare bibêje ku *Girr û Gallî Mindallanî Kurd*, stêrkeke çîrûsî ye, ji bo Kurdan şoreşek e û mîna keke pir girîng e di warê xwe de.

5. ÇAVKANÎ

* Cihê ku lê “kovar” hatiye nivîsandin, tê wê maneyê ku navekî taybet ê li ser xebatê tune û xebata giştî ya kovarê ye.

HEYWOOD, Colin. (2003). *Baba Bana Top At: Batîda Çocukluğun Tarihi*. Çeviren: Esin Hoşsucu. İstanbul: Kitap Yayınevi.

ŞİMŞEK, Hüseyin. (2001). “XIX. Yüzyıl Çocuk Dergiciliği ve Eğitsel İşlevleri Üzerine” *Millî Eğitim Dergisi*, sayı: 151. Ankara.

HASANPOOR, Amir. (2005). “Kürdistan’da Milliyetçilik ve Dil 1918-1985”. *İngilizceden Çevirenler: İbrahim Bingöl, Cemil Gündoğan*. İstanbul: Avesta.

VALÎ, Abbas. (2010). “Kürdistan Cumhuriyeti; İrand’a Kürt Kimliğinin Oluşumu”. *İngilizceden Çeviren: Zeri İnanç*. İstanbul: Avesta.

MISTEFA, İdris Ebdulla. (2004). “Rojnamegeriyê Mindallan be Zimanî Kurdî”. *Hewlêr: Birêwberayeti Çapxaney Roşenbîrî*.

CEWERÎ, Firat. (1998). “Hawar Cild 1:1-23”. Stockholm: Nûdem.

BARZANJI, Ahmed Said Ali. (2010). “Edebî Mindallan Le Govarî Gelawêj De”. *Silêmanî: Dezgeyê Serdem*.

15 Ji bo agahiyên zêdetir binêrin: Ahmed Said Ali Barzanji, “Edebî Mindallan Le Govarî Gelawêj De”. *Silêmanî: Dezgeyê Serdem*, 2010, r. 51-102.

16 Ji bo agahiyên zêdetir binêrin: Barzanji, h.b. r. 33-40.